

Наукові інтереси: екологічна мікробіологія, біоіндикація, екофілософія, дидактика вищої школи, риторика, ораторське мистецтво.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
KRUIPEI Krystyna Serhiivna – Candidate of Biological Sciences, Senior Lecturer, at the department

of Microbiology, Virology and Immunology, Zaporizhzhia State Medical University.

Circle of research interests: ecological microbiology, bioindication, ecophilosophy, higher school didactics, rhetoric, public speaking.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2022 р.

УДК 378.018.43

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-204-158-161

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна –

кандидат педагогічних наук, доцент
кафери мистецької освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного

університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0397-6853>

e-mail: svetlanagrozan@ukr.net

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ В КЛАСІ ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ (ФОРТЕПІАНО)

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Необхідність модернізації вищої освіти в Україні та прагнення вищої школи відповідати європейським освітнім стандартам зумовлює використання інноваційних методик, мобільних і динамічних форм навчання, до яких належить і дистанційне навчання, яке довело свою ефективність у процесі підготовки фахівців з різних галузей, зокрема і представників творчих професій. Однак з огляду на специфікацію музики як найбільш абстрактного з мистецтв, а музичних дисциплін як дисциплін переважно практичної спрямованості, можливість включення або повного переходу студентів-музикантів на дистанційне навчання у вищій школі видається проблемним і неоднозначним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-педагогічні та науково-методичні розвідки вітчизняних і зарубіжних дослідників засвідчують той факт, що використання засобів інформаційнокомунікаційних технологій стало невід'ємною частиною мистецької освіти. Початок XXI століття позначився розробленням і широким використанням комп'ютерних програм та мультимедійних засобів для музичної освіти: Дж. Савадж (J. Savage), автор кількох проектів щодо музичної освіти дітей засобами ІКТ, розробляє нові підходи до впровадження комп'ютерних технологій з урахуванням навчального плану, освітньої мети, ефективного управління освітнім процесом.

М. Сімсон (M. Simonson), С. Смальдіно (S. Smaldino), М. Олбрайт (M. Albright) та ін. обґрунтовують засади використання дистанційних технологій для навчання різних дисциплін, зокрема й мистецьких.

У вітчизняній науці дослідження проблеми розроблення і використання ІКТ та мультимедійних технологій у музичній освіті представлені в працях Г. Александрової, О. Афоніної, А. Бондаренка, Л. Васильєвої, В. Замороцької, Л. Гаврілової, О. Ляшенко, О. Чайковської та ін., які наголошують на тому, що специфічні властивості мультимедіа надають можливість унаочнення, роблять доступним складний матеріал, посилюють емоційний вплив, інтенсифікують роботу учнів тощо.

О. Афоніна описує дистанційні курси таких дисциплін як сольфеджіо, організація концертно-гастрольної діяльності, сучасна українська музика, методика викладання музично-теоретичних дисциплін [1], Л. Гаврилова детально описує дистанційний курс «Історія музичного мистецтва України» [4], Л. Васильєва описує навчання студентів елементам дистанційної освіти в контексті дисципліни «Аналіз музичних форм» [3] тощо.

Крім того в мережі Інтернет можна знайти чимало сайтів із такими назвами як «уроки на фортепіано онлайн» або «уроки музики по скайпу», які закликають охочих за відповідні гроші отримати урок гри на музичному інструменті або урок вокалу через Інтернет. Втім на сьогодні навряд чи є можливість судити про ефективність такого навчання. Зауважимо, що в англomовному сегменті Інтернету замітки на тему «як краще брати уроки фортепіано – онлайн чи персонально?» [6], апелюють переважно до комфорту бажаного навчитись, але не до результатів навчання.

Мета статті – окреслити проблеми та перспективи дистанційної освіти музикантів-

виконавців, зокрема у класі основного музичного інструменту (фортепіано).

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес навчання музикантів-виконавців у класі основного музичного інструменту (фортепіано) базується насамперед на індивідуальному підході педагога до учня. Професійне зростання, підвищення виконавського рівня кожного студента залежить від системи раціональних педагогічних методів та прийомів навчання, які викладач застосовує протягом усього етапу навчального процесу. Використання дистанційного підходу до навчання гри на фортепіано, що полягає у проведенні уроку за допомогою мультимедійних технологій, донедавна практично не застосовувався практикуючими педагогами. Проте екстрений перехід на дистанційний режим навчання, викликаний необхідністю здійснення навчального процесу в умовах загостреної епідеміологічної ситуації 2019–2021 років, а наразі і воєнного стану (з лютого 2022 року), змушує коригувати, пристосовувати існуючі традиційні методи, форми навчання в класі фортепіано до нових реалій. У подібній ситуації увага педагогів найчастіше звернена на дистанційне навчання як єдину можливість здійснювати освітній процес. З одного боку, не будучи звичною та природною, дана форма навчання гри на інструменті стає освітньою організаційною інновацією. З іншого, її можна розглядати як метод навчання, тобто активний спосіб здійснення пізнавальної діяльності.

У методичній фортепіанній літературі дистанційний підхід до навчання гри на інструменті практично не вивчений. Наукові публікації в даному напрямку (І. Горбунової, М. Карасьової, А. Панкової та ін.), а також практичні коментарі та рекомендації в мережі Internet педагогів-піаністів (Є. Мечетіної, Є. Михайлова) не дають чітко вибудованої стратегії навчання в умовах «віддаленої» взаємодії педагога та студента-виконавця.

Основною передумовою використання дистанційного методу навчання можна вважати стрімке проникнення інформаційних технологій в освітню галузь. На сьогоднішній день навчання музиканта-виконавця відбувається не лише у стінах навчальних закладів. Завдяки інтернет-технологіям студенти отримали чудову нагоду слухати *online* трансляції концертів провідних виконавців сучасності, брати участь у майстер-класах, відкритих уроках, вебінарах та лекціях передових майстрів музичного мистецтва не виходячи з дому. Частково відкрито доступ до електронних ресурсів провідних світових бібліотек, музеїв, театрів. Наукову інформацію можна отримати з численних періодичних видань електронних журналів закладів вищої та

середньої професійної освіти. Використання безпосередньо мультимедіа як дидактичний засіб на уроці, на наш погляд, вносить певну новизну в навчальний процес, тим самим виступаючи стимулом, що мотивує фактор навчання сучасного студента [3].

Звернемо увагу на те, що активне застосування технологій та експериментів у галузі музичного мистецтва почалося досить давно, ще наприкінці XIX століття, коли відбувалися перші спроби звукозапису.

Павло Лобанов – учень В. Софроніцького – один із перших, хто зумів звернути увагу музичного освітнього середовища на можливості технічного прогресу у процесі навчання та виховання майбутніх музикантів. Він згадує, що «у той час в інституті навчалось багато заочників і вони могли приїжджати лише для складання іспитів. Так виникла ідея допомогти цим музикантам у навчанні за допомогою озвучених музичних посібників. Записи уроків знаменитих педагогів, тобто записані на магнітну стрічку або грамплатівку пояснення педагога, супроводжувалися музичними прикладами – педагог обов'язково показував як і зіграти той чи інший епізод. Фірмою «Мелодія» було випущено понад 30 навчальних грампластинок. Серед них великий інтерес викликали документальні записи уроків Г. Нейгауза та В. Софроніцького, а також уроки М. Грінберга, А. Іохелеса, Є. Гнесіної, Т. Докшицера. На цих записах відомі виконавці та викладачі виконують та коментують конкретні твори та тонкощі їх виконання. На конгресі ISME (Міжнародного Товариства музичного виховання) у Будапешті у 1964 році ці платівки-посібники були відзначені як перші у світі» [2].

Зазначимо, що озвучені музичні посібники, запропоновані П. Лобановим у середині XX століття, продовжують існування у системі сучасної музичної освіти як методичне забезпечення професійної підготовки студентів. Як правило, вони записуються викладачами в аудіо або відео форматі та складаються з вербальної (методичні рекомендації до виконання) та музичної частин (власне виконання, показ). Їх дидактична функція полягає у значному інформативному змісті (педагог розповідає про твори, створює уявлення про образність, характер, способи виконання тощо); наочно реалізується практична сторона виконавських завдань (педагог сам виконує твір, демонструє на інструменті той чи інший уривок тощо).

На сьогоднішній день подібний формат успішно застосовується під час дистанційного навчання студентів-музикантів. Спілкування між педагогом і студентом отримує зворотний характер зв'язку, у якому останній записує своє виконання і надсилає його як аудіо чи відео

файл педагога для прослуховування, а педагог після прослуховування дає свої рекомендації щодо виконання в усній чи письмовій формі. Вироблений алгоритм віддаленої взаємодії (назвемо його умовно off-line) є як допоміжною, так і основною формою контакту педагога та студента, якщо між ними неможливе on-line спілкування [4].

Звичайно, незважаючи на ряд зручностей даного формату (запис доступний у будь-який час і з будь-якого моменту відтворення, можливість повтору відрізка виконання або коментаря що цікавить, здійснення навчання в разі відсутності стабільного інтернет-зв'язку тощо) виявлено низку критичних факторів. Насамперед – нездійсненність контролю з боку викладача безпосередньо у момент виконання музичного твору студентом. Аплікатурні рішення, організованість пальцевої роботи, свобода ігрового апарату в момент виконання того чи іншого штриху, особливості педалізації тощо залишаються «за кадром». Не завжди студент має достатній рівень навичок вслуховування, уваги до деталей, чуйності, щоб належно виконати поставлені перед ним завдання без допомоги викладача. Тим більше, що в такому off-line форматі навчання зворотний зв'язок з педагогом здійснюватиметься також за допомогою запису (відео чи аудіо).

Ще один важливий фактор, який практично не здійснюється за допомогою подібної форми роботи – це емоційний, міжособистісний контакт зі студентом. Як зазначає Г. Ципін, «відсутні умови для живого обміну судженнями та думками, для діалогу, який ініціює мислення учня, формує техніку мови, вміння говорити» [5, с. 98]. Подібний стан речей частково може бути реабілітовано проведенням уроку в режимі on-line, коли взаємодія між педагогом та учням відбувається у формі спілкування в режимі реального часу в мережі Internet (або мобільного зв'язку). On-line заняття вимагає обов'язкової наявності технічного обладнання, що дозволяє передавати та приймати аудіо та відео інформацію, а також програмного забезпечення, за допомогою якого здійснюватиметься процес навчання. Практика доводить, що найчастіше для подібних занять використовуються мобільні телефони, планшети, комп'ютери (ноутбуки), які містять у собі вбудовані відеокамеру та мікрофон. Це найбільш доступний та ергономічний спосіб. Але ж він і найбільше піддається критиці. Побутові мультимедійні пристрої, навіть у найдорожчому ціновому сегменті, не здатні повноцінно відобразити звукову картину. Тому для досягнення оптимальної деталізації звучання в пропонованих умовах учасникам краще використовувати якісний зовнішній

мікрофон, який необхідно розташовувати поруч із джерелом звучання. Бажано, щоб при цьому поблизу не знаходилися сторонні електронні пристрої, що створюють шуми та перешкоди, а приміщення не сприяло реверберації (еху). Дотримання цих умов допоможе провести заняття зі студентом продуктивніше [1].

Отже, спираючись на власний досвід проведення дистанційних занять, проаналізувавши численні дискусії та висловлювання в мережі Internet, зауважимо, що в процесі дистанційної роботи над навчальним матеріалом зі студентом, на думку автора, коригуються успішніше ті завдання, що базуються на більшій інформативності матеріалу. Віднесемо до них загальну музично-стильову характеристику твору (той перелік інформації, що вимагає словесного пояснення, обговорення, аналізу, історичних фактів тощо); роботу з музичним текстом (розбір тексту, виправлення текстових неточностей, включаючи аплікатурні, фразування, артикуляцію, метро-ритм, темп. При цьому робота з текстом повинна відбуватися за обов'язкової наявності у педагога та студента нотного матеріалу, бажано в одній редакції). Дещо складніше піддаються коригуванню компоненти, пов'язані з деталізацією звучання фактури, агогіка, особливості педалізації, динамічні відтінки, нюансування. Наприклад, досить потужне звучання нюансу ff, як правило, спотворюється при передачі, а такий нюанс як rrr, ризикує розчинитися в сторонніх шумах. Тому точно фіксованої передачі виконання навряд чи вдасться досягти навіть за наявності умов, наближених до студійного запису звуку, висококласного обладнання та інструментарію.

Сучасна повсюдна модернізація, впровадження та розробка технологій дистанційного навчання у сфері традиційної освіти мало враховує специфіку музичної (творчої) спрямованості, де індивідуальне навчання з метою розвитку самостійної творчої особистості виконавця – це даність. Кожен індивідуальний урок з основного музичного інструменту, диригування або співу зі студентом – це певний спів-творчий акт. Педагог індивідуально вибудовує стратегію роботи з конкретним студентом, формує методи, стиль і перебіг заняття залежно від творчого завдання, яке постає перед студентом. Таким чином, технологію навчання виконавським навичкам, що полягає у необхідній «живій» участі педагога, складно відшкодувати навіть за допомогою найсучасніших технологій.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, на основі всього вищевикладеного, визначимо можливості

дистанційного методу роботи у класі фортепіано. Викладемо їх у вигляді тез та антитез:

– не завжди передбачається живий (очний) контакт викладача і студента, але при цьому потрібна значна творча організація та відповідальність студента у процесі самопідготовки;

– розвивається самостійність мислення, творчі навички, самоконтроль, але навчання багато в чому має виключно інформативний, діалоговий характер; виключається набуття сценічного досвіду та навичок подолання «естрадного хвилювання»;

– зберігається індивідуальний підхід до навчання, але присутня нездійсненність тактильного керівництва, неможливість прямого емоційного контакту з педагогом та співтворчої атмосфери уроку;

– методичні рекомендації викладача можуть мати наочний характер, але відсутність якісної апаратури, проблеми інтернет-з'єднання, нарешті, неякісно налаштований інструмент можуть створити певні труднощі в процесі передачі матеріалу, що звучить, а також роботи з ним;

– розвивається технологічна грамотність викладачів та студентів, проте створюється певна дистанція розуміння й фізичний дискомфорт у процесі напруженого вслухання під час роботи над виконанням.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Афоніна О. С. Перспективи впровадження дистанційних курсів з музикознавства у навчальний процес Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Вип. 4. К.: Міленіум, 2012. С. 85–88.

2. Баяхунова Л. П. В. Лобанов – пианист, педагог, исследователь (К девяностолетию со дня рождения) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://docplayer.ru/27582360-P-v-lobanov-pianist-pedagog-issledovatel.html>

3. Васильєва Л. Досвід формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до використання технології дистанційного навчання. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2017. № 7. С. 48–58.

4. Гаврілова Л. Г. Специфіка розроблення дистанційних курсів з музично-історичних дисциплін. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 58, вип. 2. С. 28–37.

5. Цыпин Г. Музыкальное исполнительство и педагогика: учебник для вузов. М.: Издательство Юрайт, 2019. 187 с.

6. Learning to Play the Piano: In Person or Online? pianoin21days.com – Режим доступа: <https://pianoin21days.com/learning-play-piano-person-online/>

REFERENCES

1. Afonina, O. S. (2012). *Perspektyvy vprovadzhennya dystantsiynykh kursiv z muzykoznavstva u navchal'nyy protses Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv*. [Prospects for the introduction of distance learning courses in musicology in the educational process of the National Academy of Management of Culture and Arts. Bulletin of the State Academy of Management of Culture and Arts]. *Visnyk Derzhavnoyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv*. Vyp. 4. K.: Milenium, S. 85–88.

2. Bayakhunova, L. P. (2018). *V. Lobanov – pianist, pedagog, issledovatel' (K devyanostoletiyu so dnya rozhdeniya)* [V. Lobanov – pianist, teacher, researcher (On the ninetieth birthday)]. [Elektronnyy resurs] – Rezhim dostupa: <https://docplayer.ru/27582360-P-v-lobanov-pianist-pedagog-issledovatel.html>

3. Vasylyeva, L. (2017). *Dosvid formuvannya hotovnosti maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva do vykorystannya tekhnolohiyi dystantsiynoho navchannya*. [The experience of forming the readiness of the future teacher of music to use the technology of distance learning]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi*. № 7. S. 48–58.

4. Havrilova, L. H. (2017). *Spetsyfika rozroblennya dystantsiynykh kursiv z muzychno-istorychnykh dystsyplin*. [Specifics of developing distance learning courses in music history]. *Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya*. T. 58, vyp. 2. S. 28–37.

5. Tsypin, G. (2019). *Muzykal'noye ispolnitel'stvo i pedagogika: uchebnik dlya vuzov*. [Musical performance and pedagogy: a textbook for universities]. M.: Izdatel'stvo Yurayt, 187 s.

6. Learning to Play the Piano: In Person or Online? pianoin21days.com – Режим доступа: <https://pianoin21days.com/learning-play-piano-person-online/>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього педагога-музиканта.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KULIKOVA Svitlana Viktorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Art Education of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Research interests: professional training of future music teacher.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2022 р.